

Omarming en afstoting

De twee kleuren die geen
kleuren zijn. Beiden staan ze aan
de basis van elk ontwerp of
inrichting. Wat doen ze, hoe
werken ze en wat voelen we
erbij. Hoe beïnvloeden ze ons
zelfs onbewust.
Twee oer Hollandse ontwerpers
hebben ze als uitgangspunt
genomen voor hun vormtaal.
Lees en kijk naar de
tegenstellingen en de
overeenkomsten.

Waar staat wit voor?

Veel bruidskleding is wit en we weten allemaal waarom. De ouderwetse woorden 'kuisheid', 'reinheid' en 'onschuld' spreken nog steeds tot onze verbeelding. Dan begrijpen we plotseling ook waarom doktoren, verpleegsters en laboratorium personeel in het wit zijn gestoken: reinheid is hier heel letterlijk genomen. Wit staat voor schoon en steriel. Ziekenhuizen zijn bijna overal tempels van witheid. Keukens zijn in Nederland heel vaak (gebroken) wit, juist om de schoonheid (afwezigheid van bacteriën!) te accentueren. Paradoxaal is onze wens om de keuken tot familieruimte te bombarderen om er gezellig te ontbijten of de lunch te gebruiken. Wit is dan niet echt slim. De keuken moet dus 'opgekleurd' worden om de familiesfeer te bezitten. Een kamer inrichten met witte meubels roept dus automatisch opgeruimdheid en vrij van rommel en viezigheid op. Daarom zijn zwarte vegen op witte meubels, vloerbedekking of kleding ook gelijk zo vervelend. Zij weerleggen precies waar dat wit voor staat.

Een witte kamer reflecteert veel licht en juist daardoor lijkt de kamer een koele uitstraling te hebben. Bij wijze van spreken gaat het om de kilte van de tl-balk. Met goede verlichting brengen we weer warmte in de ruimte. Witte kleding dragen we niet voor niets vooral in de zomer, om het koel te hebben. Een witte kamer en inrichting schreeuwt meestal om kleurige details, een vaas met bloemen, een schilderij of een stapel tijdschriften. De witte meubels en witte kamerstoffering suggereren of er niet echt geleefd wordt, dat het leeg is. Warme indirecte verlichting zorgt voor een menselijkere uitstraling in deze witte wereld.

In de meubel en autobranche geldt nog vaak de kreet "met een witte blijf je zitten". Witte auto's staan voor veilig en schoon. Dat in de auto industrie de kleur wit toch een poosje trendy is geworden (als vervanger van de grijze of metallic kleur) komt vermoedelijk door bedrijven als Apple die de kleur wit als imago laten fungeren. Apple staat voor jong en modern.

Waar staat zwart voor?

Zwart is een controversiële, tegenstrijdige kleur. Enerzijds associëren we de kleur met slechte en kwade zaken (die het daglicht niet kunnen verdragen). Anderzijds lijkt zwart stevigheid, sterkte en betrouwbaarheid uit te dragen. Zwarte meubels en kleding heeft iets formeels en straalt kracht uit. Details vallen weg en het lijkt als uit graniet gehouwen. Sterk en stijlvol. Zwart getuigt dan van stijl en een soort van minimalisme (want we hebben immers geen kleur nodig). Less is more is hier het adagium, de kreet van de modernistische designer. In de ontwerpgeschiedenis heet dit 'de zwarte doos' (eigenlijk de televisie die Marco Zanuso en Richard Sapper in 1969 ontworpen hadden, een kubus van zwart acryl met aan een kant een beeldscherm). Het is de minimale vormtaal die bijvoorbeeld onze geluidsapparatuur jarenlang gedictieerd heeft. Pas in de jaren tachtig komen frivolere opvattingen over kleur pas echt opzetten.

In Nederland willen mensen meestal een zwart gekleurde auto (aan de buitenkant dan wel te verstaan). Vooral bedrijfsauto's zijn meestal zwart. Gedistingeerd en niet schreeuwerig aanwezig, lijken ze te willen

uitstralen. Overigens zijn vooral de duurdere auto's zwart; de top drie? Hier dan, de Saab, de Porsche en de Jeep.

De kleur zwart (en wit) straalt geen gevoel uit. Daarom dragen advocaten, rechters en begrafenisondernemers die kleur omdat zij in hun beroepsuitoefening geen gevoel en emotie mogen tonen.

Waar komt wit vandaan?

Witte verf, zo schrijft Victoria Finlay in haar boek "Kleur", kan van allerlei stoffen worden gemaakt: krijt, zink, barium, rijst en kleine gefossiliseerde zeebeestjes die in kalksteen zitten. Maar echt een mooie kleur wit leverde dit niet op. Door het hoogst giftige

bestandsdeel lood toe te voegen (loodwit) verkreeg het wit de sprankelendheid die de schilder vaak nodig had. Daarmee schilderden ze tanden, lichtvlekjes in de ogen of de glans op fruit en dergelijke op de stillevenen. Later werd in ons land het Hollands wit uitgevonden, nog mooier dan het loodwit. Het geheim was onthutsend: ook nu werd er in een kleine afgesloten ruimte ijzeren schotels met lood en met azijn geplaatst. Echter daar omheen werden emmers met verse mest uitgestrooid. Na zo'n 90 dagen werd de ruimte geopend, de mest had zich op de randen van de ijzeren schotels afgezet in witte dunne schilvers. De kostbaarste verf was geboren. Helaas ook enorm giftig.

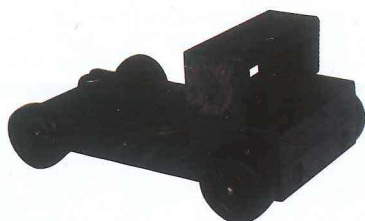
De verf werd eind negentiende eeuw ook als make-up gebruikt met dodelijk gevolg. De gezichtscreme 'Bloom of Youth' van Laird maakte je letterlijk lijkwit. Dat engelachtige en perkamentenwit was toen in de mode.

De loodwitte verf oxideert door de zuurstof en verandert door de jaren. Het fonkelende wit, waarmee op schilderijen de huidskleur vaak verzacht werd, veranderde in het tegendeel van wat beoogd was: zwart.

Waar komt zwart vandaan?

Nergens zie je de kleur zwart in de natuur, zo meenden de impressionisten. Zo schilderde Monet zijn zwarte locomotieven met felle kleuren om ze zo te vermengen dat het de kleur zwart leek. Zwart pigment gebruikte hij nauwelijks in zijn schilderij 'Gare Saint-Lazare', station Saint-Lazare. Maar de vroegste kunstenaars gebruikten houtskool om de grotten in Lascaux in de Franse Dordogne, van allerlei getekende dierfiguren te voorzien zo'n 14.000 jaar geleden. De beste houtskool is van verbrand wilgenhout, zo zegt de kenner. Helaas hebben de grotschilders geen recept achtergelaten hoe je houtskool moet maken. Toevallig lag Percy Coate voor de openhaard te piekeren zo'n kleine vijftig jaar geleden en zag plots een niet helemaal verbrand stukje wilgenteen. Hij haalde het uit het vuur en begon er mee te krassen. PH Coate is nu een van de grootste producenten van houtskool.

Met inkt zou je stoffen en dergelijke ook kunnen kleuren maar wanneer is inkt eigenlijk ontdekt? We weten het niet. Zo'n 4000 jaar geleden schreven Egyptenaren en Chinezen met een mengsel van roet, gom en water. In de middeleeuwen ontdekten we dat galwespen hun eitjes legden in bomen en dat die zich tegen dit vergif wapenden door het laten groeien van nootachtige verdikkingen rond de wespennesteieren. Deze galnoten kon je persen en dan kreeg je een diepzwarte vloeistof. Hiermee werden vroeger stoffen zwart geschilderd. Helaas vervaagde de kleur snel. De echte houdbare zwarte kleurstof kwam zo rond 1500 naar Europa. Blauwhout of eigenlijk campêchehout was duur en zeldzaam, toen de Spanjaarden het uit Amerika meenamen. Later, zo vanaf 1667, toen de Engelsen en de Spanjaarden vrede sloten, werden de brodeloos geworden zeepiraten de leveranciers van deze houtsoort.

Eindelijk was de houdbare zwarte kleur gevonden en konden stoffen blijvend zwart geverfd worden.

Ruimtelijke en psychologische werking.

Zwarte meubels lijken kleiner dus doen het goed in kleine woonkamers. Niet voor niets kiezen dikke mensen vaak voor zwarte kleding want dan lijken ze minder dik. Wit vergroot juist. Kleine kamers verdragen dus het beste witte muren. Grote woonoppervlakken lijken nog 'leger' te worden als de muren wit zijn geschilderd.

Een witte ruimte die zeer goed verlicht is, bevordert de werkdrijf. In zulke kantoorruimten zal men 'hardere' onderhandelingen kunnen voeren en zal er harder gesproken worden door de aanwezigen. In een woon- of werkruimte die minder verlicht en wit is zullen we minder hard spreken, wij geven sneller toe en zullen minder snel moe worden.

In de tuin gaat de kleur zwart dit seizoen een ware zegetocht maken: zwarte tul-

pen en viooltjes geven de tuin een koel en statig aanzicht. De designtuin of de stijltuin zijn trendy en dan heb je zwart nodig.

De ontwerper van wit of van zwart.

De witte kleur in onze woonkamer is tamelijk recent. Zo eind jaren zeventig werd het witte interieur geïntroduceerd door onze eigen Jan des Bouvrie. In dit nummer van Woon Journaal staat een uitgebreid interview met hem dus het sluit perfect aan. In dit artikel staan vooral de psychologische factoren op de voorgrond. Met deze gedachte in het hoofd, zijn er zeer interessante opmerkingen te maken over de keuze van de kleur wit die Jan des Bouvrie ooit in zijn denken over wooninrichting heeft gemaakt. In de psychologie is een nieuwe theorie over het maken van keuzes in je leven, sterk in opgang. Deze theorie gaat ervan uit dat 98% van wat mensen doen eigenlijk onbewust gedrag is. De meeste keuzes maken we blijkbaar al veel eerder in ons leven en wij verzinnen er later allerlei

rationele redenen bij, die de keuze rechtvaardigen. Op zoek dus naar de vroege onbewuste voorkeuren voor de kleur wit bij Jan des Bouvrie.

Verre jeugdherinneringen.

Op televisie heeft hij zelf al eens eerder zo'n onbewuste keuze benoemd. Zijn voorkeur voor licht zou te danken zijn aan het feit dat hij in het ouderlijk huis sliep in een tussenkamer, de voorkamer als woon- en leefruimte en de achterkamer als slaapkamer van zijn ouders. Licht drong niet echt door in de tussenruimte op die bovenetage van zijn vaders winkel.

Iedereen weet dat Des Bouvrie dislecties is. Als kind moet hij elke keer een nare ervaring hebben gehad, wanneer hij iets moest lezen. Het witte papier met de dansende letters is de ultieme nachtmerrie. Het onbeschreven blad papier, de tabula rasa, moet elke keer een weldadige rust hebben gegeven. Het blanke wit als symbool voor afwezige hoofdpijn meestal door de dansende woorden verkregen!

Maar de kleur wit heeft zijn jeugd op nog een andere wijze diep gevormd. Zo vertelt Des Bouvrie over zijn ouders die een afspraak hadden gemaakt over de religieuze opvoeding van hun kinderen. Omdat de vader Lutheriaans was en zijn moeder katholiek, zou de zoon Lutheriaans worden opgevoed (en een dochter katholiek). Op de zondagen kerkten zij in het prachtige witte kerkje in Bussum. Het moeten warme herinneringen zijn.

Zijn kunstacademietijd zal een zwarte kant hebben gehad. Telkens ontdekken dat hij teveel een doener en niet een denker is. De theoreticus die zijn kundigheid al lezend realiseert, is voor hem onmogelijk. Zijn hang naar rust en simpelheid komt tot uiting in zijn voorliefde om kerken te bezoeken. De kerk die hij als het mooist omschreven heeft, is misschien wel de designversie van dat Bussumse witte kerkje. De Notre Dame du Haut in Ronchamps (Frankrijk) van Le Corbusier, is immers voor het grootste gedeelte wit van kleur.

Eigenlijk zijn het deze herinneringen die als een soort 'primer' zijn keuze voor de kleur wit, hebben bepaald. Het kon eigenlijk niet anders meer lopen dat zo als het gegaan is.

Wie ontwerpt met zwart?

Wie in wit ontwerpt, vergeet natuurlijk nooit het zwart. Zo is de Piet Hein Sloep die Des Bouvrie heeft ontworpen te koop in de twee varianten wit en deels zwart of zwart en deels wit. Er zijn niet veel ontwerpers die zwart als uitgangspunt nemen voor het ontwerpen. In Nederland is Ineke Hans wereldberoemd geworden door haar keuze voor de kleur zwart voor meubels en woonartikelen als vazen en kapstokken. In het boek "Black Bazaar" (zie hieronder de details) beschrijft zij de dilemma's die optreden wanneer je de kleur zwart als basis voor het ontwerpen neemt. Het boek neemt de lezer mee op een reis door het associatieve denken van de ontwerpster. De illustraties in dit artikel zijn door de uitgever ter beschikking gesteld. Daarvoor veel dank. Dit boek moet je gezien hebben. Het illustreert de overeenkomsten tussen Des Bouvrie en Hans, hun keuze voor soberheid en ingetogenheid, duidelijke vormen die functies benadrukken

-eerlijke ontwerpen in een overvolle, kleurrijke en onrustige tijd. Helaas staat het door Ineke Hans ontworpen kerkmeubilair voor de Wilhelmina kerk te Bussum niet afgedrukt in het boek. Nog spijtiger is het dat deze Wilhelmina kerk gewoon van rode

baksteen is. Wit zou de cirkel zo mooi rond hebben gemaakt.

Black Bazaar (Design Dilemmas), uitgeverij 010 publishers; 2003 ISBN 90 6450 512 8; €14,50

Het prachtige witte kerkje in Bussum

De Notre Dame du Haut in Ronchamps
www.joostvansanten.nl